

ศึกษาบทบาท สถานภาพ และกิจกรรมของ ดนตรีปี่พาทย์มอญในสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี

สุวิวัฒน์ ธิติวัฒนารัตน์*

จังหวัด

ปทุมธานีมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม ประกอบด้วยชาวไทยดั้งเดิมที่อาศัยในพื้นที่ และชนชาติมอญที่อพยพเข้ามา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า ชาวมอญได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112-2133) ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราว ปี พ.ศ. 2202 พระองค์ทรงโปรดให้ชาวมอญตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสามโคก เมืองเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเมืองสามโคกในอดีตได้กลายเป็นภาพสะท้อนหนึ่งของจังหวัดปทุมธานี ดังนั้นวัฒนธรรมของชาวปทุมธานีจึงมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และวัฒนธรรมของชาวมอญที่อพยพเข้ามา รวมไปถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมของทั้งสองเชื้อชาติ

ชาวมอญ หรือไทย-รามัญ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดปทุมธานีนั้น ได้มีการผสมผสานกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม จนแยกกันไม่ออก อีกทั้งยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามไว้อย่างต่อเนื่องไม่เสื่อมคลาย จนทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักชุมชนชาวมอญหรือไทย-รามัญของจังหวัดปทุมธานีกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยดนตรี เป็นวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่หลากหลายแขนงกระจายไปทั่วทุกอำเภอ เช่น ดนตรีไทย ดนตรีปี่พาทย์มอญ ดนตรีสากล เพลงพื้นบ้าน กลองยาว มอญรำ และแตงวง แม้กระทั่งกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียน และสถาบันการศึกษา เป็นต้น

วัฒนธรรมดนตรีของชาวปทุมธานีมีชื่อเสียงในหลายด้าน และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป โดยมีศิลปินดนตรีที่มีชื่อเสียงไม่ว่าจะเป็นศิลปินระดับชาติ และศิลปินระดับท้องถิ่น เช่น นายหวังดี นิมา หรือเป็นที่รู้จักกันในนาม "หวังเต๊ะ" ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน) ประจำปีพุทธศักราช 2531 นายถนอม โพธิสุวรรณ บุคคลดีเด่นสาขาวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน (แตงวง) ประจำปีพุทธศักราช 2537 และนายถวิล อรรถกฤษณ์ ศิลปินดีเด่นกรุงเทพมหานคร สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2542 เป็นต้น

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

วัฒนธรรมดนตรีที่สำคัญวัฒนธรรมหนึ่งของชาวปทุมธานี คือ วัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์มอญ กล่าวกันว่าดนตรีปี่พาทย์มอญเริ่มเข้ามาประเทศไทยตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีชาวมอญสามพี่น้องอพยพเข้ามาพร้อมกับนำฆ้องวงซึ่งถอดเป็น 3 ท่อน นำติดตัวเข้ามาด้วย ต่อมาเริ่มถ่ายทอดความรู้เรื่องปี่พาทย์มอญให้แก่บุตรหลานจนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียง 2 ท่านคือ "ครูเจิ่น" และ "ครูสุม" ครูเจิ่นได้เข้ารับราชการเป็นทหารมหาดเล็กประจำสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ณ วังบางขุนพรหม ซึ่งพระองค์ทรงโปรดให้นำปี่พาทย์มอญมาบรรเลงให้ชมจนเป็นที่พอพระทัยถึงกับทรงเสด็จมาบ้านนายเจิ่นที่ปทุมธานีบ่อยครั้ง

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงได้พระราชทานนามสกุลแก่ผู้ทำประโยชน์ไว้หลายสกุล รวมถึงครูปี่พาทย์มอญของปทุมธานี ได้แก่ ครูเจิ่นได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ดนตรีเสนาะ" ส่วนครูสุม ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ดนตรีเจริญ" นายเดิมได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ฆ้องเสนาะ" และ นายจิวัดได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ฉิ่งเพราะ"

ปี่พาทย์มอญ "ดนตรีเสนาะ ศิษย์ครูเจิ่น"

ภาพจาก: http://blogazine.prachatai.com/upload/ong/ong_20080324-044937.jpg

ชาวมอญแต่ละกลุ่มมีความรู้ความสามารถไปคนละอย่าง บางกลุ่มมีความรู้ในเรื่องเครื่องปั้นดินเผา เช่น ปั้นหม้อ ถ้วยชาม และโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ได้แก่ "ตุ่มสามโคก" บางกลุ่มก็ยึดเป็นอาชีพ ทำอิฐขายที่เรียกกันว่า "อิฐมอญ" บางกลุ่มก็เก่งทางด้านดนตรี จนได้รับพระราชทานนามสกุล เช่น ดนตรีเสนาะ ปี่ไผะ และ ดนตรีเจริญ เป็นต้น

สำนักดนตรีมอญที่สำคัญซึ่งอพยพมาแต่เมืองเมาะตะมะ ชื่อนายสี บิดาของครูเจิ่น ดนตรีเสนาะ ได้ก่อตั้งขึ้นเพราะนำฆ้องมอญต้นแบบจากเมืองเมาะตะมะ โดยใช้เพลงต้นแบบมาด้วย เริ่มเผยแพร่จนกระทั่งก่อตั้งวงปี่พาทย์มอญขึ้น

และมีการสืบทอดทายาทตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ครูเจิ่น ดนตรีเสนาะ นายเสี่ยม ดนตรีเสนาะ นายสงวน ดนตรีเสนาะ และนายมงคล พงษ์เจริญ ในปัจจุบันเหลือแต่นายเชอุม ดนตรีเสนาะ ที่ยังเป็นหลักของสำนักส่วนบริเวณตำบลบางโพธิ์เหนือฝั่งตะวันตก มีสำนักดนตรีมอญที่สำคัญอีกสำนักหนึ่ง ซึ่งบรรพบุรุษอพยพมาพร้อมกับนายสี คือสำนักดนตรีมอญของครูสุม ดนตรีเจริญ ได้ก่อตั้งขึ้นเพราะนำฆ้องมอญต้นแบบจากเมืองเมาะตะมะ โดยใช้เพลงต้นแบบมาด้วยเช่นกัน เริ่มเผยแพร่จนกระทั่งก่อตั้งวงปี่พาทย์มอญขึ้น และมีการสืบทอดทายาท ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ นายจุก ดนตรีเจริญ นายจุกญ ดนตรีเจริญ นายประเสริฐ ดนตรีเจริญ และนายวิรัช ดนตรีเจริญ ในปัจจุบันยังเหลือ นายประสาน ดนตรีเจริญ และเรืออากาศตรีวีระ ดนตรีเจริญ ที่ยังเป็นหลักของสำนัก

ดนตรีปี่พาทย์มอญมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในการประกอบพิธีกรรม การแสดง รวมถึงการนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา ดนตรีปี่พาทย์มอญจึงนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานี

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าดนตรีปี่พาทย์มอญของจังหวัดปทุมธานีเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญสามารถนำมาบูรณาการเพื่อวิจัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ในสถานศึกษา กับการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเล็งเห็นว่าสถานภาพของปี่พาทย์มอญเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนกำลังจะหายไปจากวิถีชีวิตของจังหวัดปทุมธานี จึงได้จัดทำวิจัยในเรื่อง "ศึกษาบทบาท สถานภาพ และกิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญ ในสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี" ขึ้น

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงศักยภาพของดนตรีปี่พาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานี โดยคาดว่า ผลการศึกษา ข้อมูลต่าง ๆ จะส่งผลโดยตรงต่อการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้เกิดการนำวัฒนธรรมดนตรีที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ก่อให้เกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งหาที่ใดมาเทียบเคียงได้ยาก ตลอดจนกำหนดเวลาการพัฒนาปี่พาทย์มอญให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน โดยใช้สถาบันการศึกษาเข้าไปช่วยเสริมสร้างและอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ให้อยู่คู่กับจังหวัดปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์

ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดนตรีปี่พาทย์มอญในสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทของดนตรีปี่พาทย์มอญในอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสถานภาพของดนตรีปี่พาทย์มอญในอดีตถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษากิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญในอดีตถึงปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ในการทำงานวิจัย

1.1 สำนักดนตรีหรือบ้านมีกิจกรรม ทั้งประกอบอาชีพและเผยแพร่ดนตรีด้านปี่พาทย์มอญ ตลอดจนดนตรีในแขนงอื่นๆ ในจังหวัดปทุมธานี

2. ศึกษาบทบาท สถานภาพ และกิจกรรม ภายใต้กรณีศึกษาต่อไปนี้

- 2.1 บทบาท และกิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญที่มีต่อสังคมไทย
- 2.2 สภาพโดยทั่วไปของดนตรีปี่พาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 2.3 สถานภาพของสำนักดนตรีหรือบ้าน ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปี่พาทย์มอญ
- 2.4 วิธีการสืบทอดปี่พาทย์มอญ
- 2.5 สภาพเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และกระบวนการประกอบอาชีพของปี่พาทย์มอญ

ในปัจจุบัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่อง บทบาท สถานภาพ และกิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญ ในสังคมและวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานีนั้น เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Research) ข้อมูลด้านมุขปาฐะและภูมิปัญญาทางดนตรีที่สั่งสมมา (Musical Intellectual) และเรียบเรียงด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อสรุปเป็นงานวิจัย โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยคุณภาพเชิงสำรวจ ให้ความสำคัญด้านบทบาทและสถานภาพ ของดนตรีปี่พาทย์มอญในสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการทำโครงการวิจัยนี้ รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน มีขั้นตอนการทำงานวิจัย ดังนี้

1.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 สร้างแบบสอบถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยมีข้อรายการเกี่ยวกับ ประเด็นต่างๆ เช่น บทบาทที่มีต่อสังคม สภาพโดยทั่วไปของดนตรีปี่พาทย์มอญ สถานภาพของสำนักดนตรี สถานภาพของบุคคลผู้ให้ข้อมูล การสืบทอดวัฒนธรรม กิจกรรมดนตรี สถานภาพทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพและกระบวนการประกอบอาชีพนักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญ เป็นต้น

1.3 ใช้แบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม โดยมีรายชื่อดังนี้

- ก) อาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช 2545
- ข) พันโทเสนาะ หลวงสุนทร ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย
- ค) อาจารย์พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ รองศาสตราจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.4 ศึกษาภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นแนวทาง ในการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูล บุคคลผู้ให้ข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และ เป็นการส่วนตัว โดยผู้วิจัยอาจใช้ข้อสังเกตด้วยตนเอง

1.5 ศึกษาภาคสนาม แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีที่ปฏิบัติอยู่จริง

1.6 นำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลที่บกพร่อง แล้วทำการเข้าพื้นที่ศึกษา เพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องต่อไป

1.7 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามและการศึกษาภาคสนามมาจำแนก ประเด็น เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ถูกต้องโดยดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.7.1 ข้อมูลที่ระบุเป็นจำนวนเช่นรายได้ที่มาจากการแสดงดนตรีปีพาทย์มอญ และรายได้ที่ได้มาจากแหล่งอื่น เป็นต้น บางประเด็นใช้คำร้อยละในการวิเคราะห์และสรุปข้อมูล
- 1.7.2 ข้อมูลที่เป็นประเด็นวิจัย ซึ่งต้องสรุปด้วยข้อความ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

1.8 การวิเคราะห์ข้อมูลตามข้อ 3.1.7.1 และ 3.1.7.2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.9 สรุปผลและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์สำหรับเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

- 2.1 คำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
- 2.2 เครื่องบันทึกเสียง และแถบบันทึกเสียง
- 2.3 สมุดบันทึกการสัมภาษณ์
- 2.4 กล้องถ่ายรูปเพื่อถ่ายภาพนิ่ง
- 2.5 กล้องวีดีทัศน์

3. ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ นอกจากข้อมูลเอกสารแล้ว ผู้วิจัยยังได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญ ปีพาทย์มอญ บทบาทสถานภาพ และกิจกรรมต่างๆ โดยมีขั้นตอนรายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยแนะนำตัวก่อนนัดหมาย บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตสัมภาษณ์เกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ในด้านบทบาท สถานภาพ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เป็นครูดนตรีที่ผู้วิจัยให้ความเคารพ และเป็นนักดนตรีที่อยู่ในจังหวัดปทุมธานี ดังนั้นการติดต่อขอสัมภาษณ์จึงเป็นแบบทั้งเป็นทางการ และเป็นการส่วนตัว

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ก) บทบาทของวงดนตรีปีพาทย์มอญ
- ข) สถานภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของวงดนตรีปีพาทย์มอญ
- ค) รายได้ที่ได้จากการบรรเลงดนตรีปีพาทย์มอญ
- ง) กิจกรรมต่างๆ ที่มีปีพาทย์มอญไปเกี่ยวข้องในปัจจุบัน

4. ขั้นตอนในการคัดเลือกข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มาคัดแยกข้อมูลตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัยที่กำหนดไว้ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ประเด็น คือ ข้อมูลด้านบทบาทของวงดนตรีปี่พาทย์มอญ ข้อมูลด้านสถานภาพของวงดนตรี และข้อมูลด้านกิจกรรมดนตรี

5. ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ถูกแบ่งทั้ง 3 ประเด็น มาวิเคราะห์ โดยข้อมูลทางด้านบทบาท และกิจกรรมดนตรี เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา และเรียบเรียงในเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลด้านสถานภาพ เป็นการวิเคราะห์ด้วยจำนวนด้วยระบบตัวเลข โดยใช้ค่าร้อยละสำหรับการนำเสนอ

6. ขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มาสรุปผลการวิจัย โดยให้รองศาสตราจารย์พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ เป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล ก่อนนำมาปรับปรุงเนื้อหางานวิจัย เพื่อเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

7. ผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา

ผลจากการวิจัย ผู้วิจัยคาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการดนตรีไทย และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนา ซึ่งมีอยู่ 2 ประเด็น คือ

7.1 การพัฒนากระบวนการศึกษา

เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนสอนให้มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่น และสามารถให้บริการทางด้านวิชาการ ตลอดจนความร่วมมือในด้านดนตรีระหว่างสถานศึกษาต่างๆ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต ได้ส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วมกับชุมชน มีการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาได้มีโอกาสรับใช้และพัฒนาสังคม ตลอดจนดนตรีของพื้นที่ในมหาวิทยาลัย ซึ่งจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในทุกสาขาของวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

7.2 การพัฒนางานด้านศิลปวัฒนธรรม

เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพ และสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของดนตรีปี่พาทย์มอญ ที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของจังหวัดปทุมธานี อีกทั้งเพื่อนำข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการอนุรักษ์ ส่งเสริมเป็นฐานข้อมูลด้านปี่พาทย์มอญ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานใดจัดทำมาก่อน โดยเฉพาะหน่วยงานทางราชการอย่าง ศูนย์วัฒนธรรมของอำเภอและจังหวัดปทุมธานี หน่วยงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยดนตรีปี่พาทย์มอญครั้งนี้ พบว่าดนตรีปี่พาทย์มอญที่ยังคงสามารถดำรงอยู่ และมีบทบาทต่อวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี แม้ว่าปัจจุบันจะเหลืออยู่ 25 คณะ แต่ก็ถือว่ามากเมื่อเทียบกับ จังหวัดใกล้เคียง โดยผู้วิจัยได้จัดทำรายงานผลสรุปการศึกษา "ดนตรีปี่พาทย์มอญในสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี" สรุปประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของดนตรีปี่พาทย์มอญ

บทบาทของดนตรีปี่พาทย์มอญ มีผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างมาก จากการศึกษาพบว่า ดนตรีปี่พาทย์มอญมีบทบาทสำคัญต่อทั้งวัฒนธรรมดนตรีและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ อีกทั้งดนตรีปี่พาทย์มอญ สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของชาวมอญที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะ ชาวมอญที่มีวิถีชีวิตและอาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี นับแต่ชาวมอญได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใน ประเทศไทย พวกเขายังคงยึดวัฒนธรรมทางดนตรีของพวกเขาอย่างเคร่งครัด สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภูมิปัญญา รวมถึงเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ยึดมั่นในขนบประเพณีเป็น ของตนเอง นอกจากนี้ภาพลักษณ์ของชาวมอญสะท้อนให้เห็นถึงความใส่ใจในศิลปะดนตรีของพวกเขา และ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดนตรีปี่พาทย์มอญมิได้จำกัดอยู่เฉพาะนักดนตรีชาวมอญเท่านั้น แต่ได้เผยแพร่ และผสมผสานกับดนตรีไทยได้อย่างดี ดังที่ครูสุม์ ดนตรีเจริญ ครูเงิน ดนตรีเสนาะ โดยมีหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ปรับให้เข้ากับดนตรีไทย จนยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นผู้ให้กำเนิดดนตรี ปี่พาทย์มอญในประเทศไทย ซึ่งต้นเค้าก็คือจังหวัดปทุมธานี

หลวงประดิษฐไพเราะ

เมื่อวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์มอญเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยได้ระยะหนึ่ง ไป บรรเลงประโคมในงานพระบรมศพพระพุทธเจ้าหลวง และในพระราชพิธีถวาย พระเพลิงพระบรมศพ ในปีพุทธศักราช 2371 ซึ่งการบรรเลงครั้งนั้นได้ส่งผลต่อ วัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย และสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างมาก จากการประโคมในพระราชพิธีพระบรมศพ ทำให้ดนตรีปี่พาทย์-มอญกลายเป็นวงดนตรีสำหรับประโคมงานศพทั่วไป จึงถือได้ว่าปทุมธานีคือ แหล่งสร้างสรรค์ศิลปะวัฒนธรรมและแพร่กระจายดนตรีมอญจนเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีชีวิตไทยด้วย

วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตนั้น ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืออวมงคลดนตรีปี่พาทย์มอญ ได้ถูกนำไปประกอบพิธีกรรม รูปแบบของปี่พาทย์มอญบทบาทสำคัญในการบอกเวลา บอกลำดับงาน ประโคมยาม และใช้บอกความหมายนัยต่างๆ ซึ่งล้วนแต่แฝงด้วยระบบความเชื่อของคนไทย การปรับปรุงปี่พาทย์มอญกับปี่พาทย์ไทยถือเป็นการสังเคราะห์ทางวัฒนธรรม โดยเลือกเอาจุดเด่นของเครื่องดนตรีจากวงปี่พาทย์ทั้งสองประเภทมาใช้งานสามารถสร้างเป็นวงมาตรฐานขึ้น แม้ว่าดนตรีมอญบางส่วนขาดหายไป เช่น ระนาดมอญ โดยถูกแทนที่ด้วยระนาดไทย แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีเครื่องดนตรีเอกลักษณ์อย่างเปิงมางคอก และปี่มอญในวงดนตรีปี่พาทย์มอญ

ตั้งแต่ดนตรีปี่พาทย์มอญถูกนำไปใช้ประกอบในพระราชพิธีพระบรมศพ ทำให้ดนตรีปี่พาทย์มอญกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญส่วนหนึ่งของพิธีศพไทย และได้รับความนิยมแพร่หลายมาจนทุกวันนี้ ซึ่งงานศพได้นำวงดนตรีปี่พาทย์มอญไปบรรเลงถือว่าเป็น "งานศพผู้ดี" เป็นการยกระดับสถานะปี่พาทย์จากชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีบทบาททางสังคมสามารถมีวงดนตรีสาธารณะเป็นที่ยอมรับและได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีศพที่สาธารณชนต่างรู้จักและเข้าใจว่า ควรมีประกอบในงานศพแทบทุกงาน

ภาพจาก: <http://www.shutterstock.com>

2. สถานภาพของดนตรีปี่พาทย์มอญ

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดปทุมธานี มีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีศาสนาพุทธ เป็นพื้นฐาน ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตจึงมีความผูกพันกับพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นพิธีมงคล งานทำบุญต่าง ๆ ไปจนถึงพิธีอวมงคล แต่ภายหลังเมื่อค่านิยมใช้ปี่พาทย์มอญเฉพาะงานอวมงคล จึงคงเหลือแต่การหาวงปี่พาทย์มอญ มาบรรเลงประกอบในพิธีศพเพียงอย่างเดียว ทำให้วงดนตรีและนักดนตรีปี่พาทย์มอญไม่สามารถเลี้ยงชีพได้ด้วยการบรรเลงปี่พาทย์มอญได้ตั้งแต่ก่อน

ในด้านสถานะทางเศรษฐกิจของวงดนตรีแต่ละวง และนักดนตรีแต่ละคน พบว่า

1. อัตราการว่าจ้างบรรเลงดนตรีเป็นเวลาต่อวงดนตรี

1.1 จำนวนมอญจำนวน 2 โค้ง (ต่ำสุด-สูงสุด)	2,500-4,000	บาท
แต่วงดนตรีส่วนใหญ่อัตราการว่าจ้างเท่ากับ	3,500	บาท
1.2 จำนวนมอญจำนวน 4 โค้ง (ต่ำสุด-สูงสุด)	4,000-6,000	บาท
แต่วงดนตรีส่วนใหญ่อัตราการว่าจ้างเท่ากับ	4,500	บาท

2. รายได้ของนักดนตรีประมาณ 100-600 บาท ต่อเวลา ขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และเครื่องดนตรีที่นักดนตรีแต่ละคนบรรเลง โดยส่วนใหญ่มอญจะรับรายรับประมาณ 400-600 บาท ต่อเวลาสูงกว่าเครื่องดนตรีอื่นๆในวง เพราะมอญคือสัญลักษณ์ในวงปี่พาทย์และผู้เล่น ต้องมีทักษะพอสมควร

3. ความพึงพอใจของนักดนตรีแต่ละคนต่อรายได้ที่ได้รับ พบว่า นักดนตรีทุกคนพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับ ดังนั้นความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับคิดเป็น 100%

4. รายได้ที่ได้รับจากการบรรเลงดนตรีเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพหรือไม่ พบว่า นักดนตรีทุกคนไม่สามารถเลี้ยงชีพอยู่ได้ รายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพคิดเป็น 100%

ความแตกต่างของอัตราการจ้างบรรเลงดนตรีปี่พาทย์มอญขึ้นอยู่กับขนาดของวง ระยะทางการเดินทางไปบรรเลงที่งานนั้นๆ ความสามารถของนักดนตรีตลอดจนชื่อเสียงของวงปี่พาทย์ด้วย

จากการวิจัย พบว่า สถานภาพของวงดนตรีปี่พาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบันยังคงอยู่ แต่จะดำเนินกิจการดนตรีปี่พาทย์มอญในลักษณะอาชีพรองเป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถดำเนินกิจการในลักษณะเป็นอาชีพหลักได้เหมือนในสมัยก่อนๆ เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน จึงต้องหารายได้ด้านอื่นๆ เสริม เช่น วงดนตรีและนักดนตรีปี่พาทย์มอญสามารถรับงานที่ต้องใช้ปี่พาทย์ไทย แตรวง และวงดนตรีลูกทุ่งควบคู่กันไปด้วย โดยบางวงอาจไม่มีแตรวง

บางกรณีนักดนตรีบางท่านที่มีความสามารถในการผลิตเครื่องดนตรี เช่น ทำผืนระนาดเอก ผืนระนาดทุ้ม และไม้ตีระนาดเอก หรือรับจ้างเทียบเสียงเครื่องดนตรี ถือเป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้กับนักดนตรีปี่พาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานีได้พอสมควร

นอกจากนี้นักดนตรีบางท่านมีอาชีพหลักด้านอื่น เช่น รับราชการ พนักงานบริษัท รับจ้างทั่วไป และเกษตรกร ก็ไม่ต้องพะวงว่าจะยึดอาชีพนักดนตรีที่รายได้ลดลงไปมาก

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพของดนตรีปี่พาทย์มอญ ที่ยังคงมีบทบาท และดำเนินอยู่บนวัฒนธรรมของชาวปทุมธานี แต่ด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ และสถานะความเป็นอยู่ของนักดนตรีแต่ละคน สามารถกล่าวได้ว่า วงดนตรีปี่พาทย์มอญและนักดนตรีทุกคน ไม่สามารถเลี้ยงชีพด้วยอาชีพนักดนตรีปี่พาทย์มอญเพียงอย่างเดียว จึงต้องดิ้นรนหารายได้จากด้านอื่น เพื่อความดำรงชีพนำไปสู่การฝึกฝนทักษะทางดนตรี ที่ลดลงเพราะไม่ได้ยึดอาชีพนักดนตรีเพียงอย่างเดียว กลายเป็นการฝึกศิษย์เพื่อออกงานและบรรเลงเฉพาะเพลงที่ใช้เท่านั้น สิ่งนี้จึงกลายเป็นปัญหาว่าในอนาคตนักดนตรีที่มีทักษะด้านปี่พาทย์มอญจะลดลงไปจำนวนมาก

3. กิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญ

กิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญที่มีต่อสังคมในจังหวัดปทุมธานีมีหลายกิจกรรม ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมทั้งสิ้น ตั้งแต่ระดับชุมชน หมู่บ้าน วัด ไปจนถึงระดับหน่วยราชการและระดับจังหวัด กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการตอบแทน และรับใช้สังคมของดนตรีปี่พาทย์มอญ โดยเฉพาะกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีและใกล้เคียง จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมของดนตรีปี่พาทย์มอญ มีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

3.1 ด้านการเรียนการสอน

กิจกรรมด้านนี้เป็นการถ่ายทอดความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีปี่พาทย์มอญ ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป และถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ดนตรีปี่พาทย์มอญให้ดำรงอยู่คู่กับวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี วิธีการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีของวัฒนธรรมดนตรีปี่พาทย์มอญมี 2 วิธีทาง คือ

3.1.1 การเรียนการสอนตามสายตระกูล

การเรียนการสอนตามสายตระกูล เป็นการสอนหรือการต่อเพลงจากบรรพบุรุษ ที่เป็นผู้มีบทบาทต่อปี่พาทย์มอญมาอย่างต่อเนื่อง การเรียนการสอนจะเป็นการถ่ายทอดอย่างสมบูรณ์แบบ ไม่มี

การปิดบังทางเพลงมอญโบราณที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จะเป็นการถ่ายทอดทางเพลงมอญ จนหมดสิ้น เช่นตระกูลดนตรีเสนาะ, ดนตรีเจริญ, พิณพาทย์ และตระกูลอรรถกฤษณ์ เป็นต้น

3.1.2 การเรียนการสอนสำหรับคนนอกสายตระกูล

การเรียนการสอนสำหรับคนนอกตระกูล เป็นการสอนหรือต่อเพลงให้กับบุคคลอื่นๆ ที่มาขอฝากตัวเป็นศิษย์ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อนำไปประกอบอาชีพ หรือเป็นความรู้ที่เสริมจากดนตรีไทย พิเศษ การต่อเพลงให้กับบุคคลภายนอกตระกูลจะแตกต่างกัน ในด้านของการหวงทางเพลงมอญโบราณ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการต่อเพลงให้กับบุคคลภายนอกนั้น จะเป็นการต่อทำนองเพลง ฟันๆ สำหรับการเรียนการสอนเฉพาะเพลงสำคัญที่ใช้ในงานจริงๆ มีข้อแตกต่าง 2 ประการ คือ

3.1.2.1 การเรียนการสอนภายในบ้าน ถือว่าเป็นการฝากตัวเข้ามาเป็นศิษย์ในบ้าน ของวงปีพาทย์คณะนั้นๆ การเรียนการสอนลักษณะนี้จะเป็นการสอนแบบ วิธีทางดั้งเดิม เป็นการต่อเพลง แบบตัวต่อตัว มุ่งเน้นการประกอบอาชีพ เป็นหลัก ปัจจุบันเกือบทุกคณะยังคงมีการต่อเพลงมอญแบบตัวต่อตัว สำหรับเยาวชนและผู้สนใจ เพื่อมุ่งเน้นการประกอบอาชีพอยู่เช่นเคย

3.1.2.2 การเรียนการสอนนอกบ้าน มักเป็นการรับเชิญจากสถาบันการศึกษาต่างๆ หน่วยงานราชการ และเอกชน ซึ่งเป็นการต่อเพลงพื้นฐานง่าย ๆ และเป็น บทเพลงที่เป็นที่รู้จักนำไปใช้ปฏิบัติจริง

3.2 ด้านการบรรเลงในงานการกุศลและงานสังคม

กิจกรรมด้านนี้เป็นการเน้นไปที่การบรรเลงปีพาทย์มอญเพื่อรับใช้สังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะ เป็นการรับใช้สังคมที่มีต่อศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษา นอกจากนั้น รวมไปถึงโครงการที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ เช่น โครงการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดปทุมธานี การเข้าร่วมการประกวดวงดนตรีปีพาทย์มอญ และการจัดทำหลักฐานเกี่ยวกับข้อมูลปีพาทย์มอญ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- คึกฤทธิ์ ปราโมช.(2514). *โครงการลูกในตู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามรัฐ.
- งามพิศ สัตย์สงวน.(2538). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี.(2539). *วัฒนธรรมป๊อปไทยมอญ*. ในที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 27.(140-162).
ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น.(2539). *การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของป๊อปไทยมอญ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
ภาควิชาดุริยางคศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). *มานุษยวิทยาการดนตรี: กรณีศึกษานานาชาติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ชัย ปิฎกธวัช.(2542). *สารานุกรมเพลงไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ทองคำ พันนัทธิ.(2524). *ปทุมธานีในอดีต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬารัตน์การพิมพ์.
- ทองคำ พันนัทธิ.(2538). *ปทุมธานีท้องถิ่นของเรา*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์ พี. พรินต์กรุป จำกัด.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2530). *หนังสือเครื่องดนตรีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2525). *พื้นบ้านพื้นเมือง*. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยา.
- พิสันต์ ปลัดสิงห์. (2530). *คนมอญ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ด้านสุภาพการพิมพ์.
- พูนพิศ อามตยกุล และคณะ.(2541). *คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรธนา ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ*.
(39-40). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์พรินต์ แอนด์พับแอนด์พับลิชชิง.
- มนตรี หลักคงคา และคณะ.(2527). *อนุสรณ์มอญรำลึก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติวิทยาการพิมพ์.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมปัจจุบัน: ศึกษากรณีสกุลพาทย์โกสัลและสกุล
ศิลปบรรเลง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดปทุมธานี. (2525). *สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
- สุจริตลักษณ์ ดีผดุง และคณะ.(2528). *มอญ: บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรมความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลง
ในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์*. งานวิจัยสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาลายา นครปฐม.
- สุจริตลักษณ์ ดีผดุง และคณะ.(2542). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- สุดแดน สุขเกษม.(2542). *ตรวจชาวบ้านกับการรับใช้สังคม: กรณีศึกษาคนมอญศิลป*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุเอ็ด คชเสนี.(2527). *วัฒนธรรมประเพณีมอญ*. เมืองโบราณ, 70 (30) 50-65. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร
ราชการที่ 6 น. 17.3/36. "ขอเงินค่าพิณพาทย์มอญในคราวงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง".
- อุทัย สินธุสาร.(2531). *สารานุกรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณศิลป์.
- อานันท์ นาคคง.(2538). *คีตกกรรมหลังความตาย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ.
- Thongchai Winichakul. 1994. *Siam Mapped: a History of the Geo-Body of a Aation*. Honolulu: University
of Hawaii Press.